

באר הגולה צד

הלכות קריאת שמע סימן סב סג

לגמרי, דאסור להרהר בדבריי'תורה במקום הנטפנת (בי"ו סי' פ"ה): ה' יצריך שליח צבור להשמיע קולו ב'שמע ו לשלוח בשם מדרש יש'ראל' * כדי שישמעו הקהל וימליכו שם שמים ביחד:

סג לישב בשעת קריאת שמע ולא יישן, וכו ט' סעיפים:

א * קורא אותה (א) מהלך או עומד או שוכב או רוכב על גבי בהמה או יושב, * אכל לא (ב) פרקין, דהיגו שפניו טוחות בקרקע, או משלף על גבו ופניו למעלה, אבל קורא והוא שוכב על צד: הגה * (מאחר (ג) שקבר שוכב ואיכא טרקה (ב) [6] לעמוד) (הר"י פי' מי שמתח), ואם הנה בעל פשו הרבה (ד) ואינו יכול להתהפך על צדו 'או שהנה חולה, * נוטה מעט לצדו וקורא: ב (ה) מי שרוצה (ו) להחמיר (ז) לעמוד כשהוא יושב ולקרואה מעמד (ח) נקרא (ט) עברין: ג (ט) הנה מהלך בדרך ורצה לקרות קריאת שמע (י) צריך לעמוד (יא) בפסוק (ז) [7] ראשון: ד' יעקר הפנה הוא בפסוק ראשון, הלך

שערי תשובה

באר היטב

[6] לעמוד, עכ"ט. ועין שו"ת שבות יעקב ח"א ישיב על מה שהקשו על דברי הר"י מנח שהביא הכ"ס דאם חולה ובעל פשו יזלים לישב מלקמן סי' עג שקורא בהחזרת פנים ע"ש ויש מכאן ג"כ מה דקשה בפרוש מלת פרקין ע"ש: [7] ראשון, עכ"ט. ועין בית יעקב סי' עא דברקון אף שמהני בעצמו אי"צ לעמוד, וירוכב אף שאחר מנהגי הבהמה צריך לעמוד ע"ש, וכא"ר סבס דהכי מספר ע"ש:

מקום שאינו נקי אסור להרהר גסח הק"ש רק שיהרהר שמתחב לקרות ק"ש וברכותיה ויעטר על שאינו יכול לעשות מן ויש לו שבר על זה): (ב) לעמוד, תמיה הוא דהקמב"ם שהוא מרה דהאי דינא ס"ל אפלו להתקלה סתם כשנוטה לגמרי על צדו, ט"ו מיא ע"ת, מיהו היגו ודקא על צדו מקם אבל בנטיה מעט על צדו אסור אא"כ הוא בעל פשו: (ג) להחמיר.

כתב ביש"ש פי"ו ד"כ"ק סימן מא: מי שמתחמיר בפניו רבים בדבר שמתיר ואיכא למחש' להרא' מגדנין אותו, ואם ירדע שעושה לשם שמים אין מגדנין אותו, ואם מתחמיר בפני רבו ורבו מקל מגדנין אותו אפלו עבד לשם שמים, ואפלו אין פשוט כל כך להחמיר לא יחמיר נגד רבו אם לא שיש לו ראייה לסתור דבריו עכ"ל: (ג) עברין. כדאמרינן בפרק בידה מאן דעבר אדרכון שרי למקריה עברקא: (ד) ראשון. וה"ה רוכב מהלך דמי, אבל אם יושב בעגלה או בספינה שפיר יוכל לכונן, ט"ו ופ"ח. אבל הבי"ח כתב דלא אמרו אלא במהלך ברגליו אבל רוכב על בהמה או יושב בקרון יוכל לכונן היטב ואינו צריך לעמוד, הלכנת

באר הלקה

משנה ברורה

להחמיר משום שהוא אנוס על הברכה שאינו יכול לברך¹⁴⁷, דנה היה שיק לומר רק אם היו אומרים חז"ל שהוא מצוה לברך, וכאמת הלא אמרו חז"ל ברכות דף לו דאסור להתנה בלי ברכה, וכעין זה מוכח מסגן אברכה בסימן יג, עין שם. ולכך נהי, הלא יכול לצאת מהפרוץ ולברך ולשחות, או על-פ"ל פנים לכנס בבית אצל צעני של הפרוץ ויהייר שם בפרכה: * כדי שישמעו רבו. ואפלו מי שאינו מתפלל עתה צריך לאמר גס"כ עמקם, וכדלקמן בסימן סה. וטוב שיזכר אז שלא לצאת בזה ודי קריאת שמע¹⁴⁸, כדי שיקים אחר-כך ברכות עם קריאת שמע דבר-תורה [פמ"ג]: * אבל לא פרקין, ובדיעבד יצא, פמ"ג: * מאחר שקבר שוכב. עין המשנה ברורה. והנה זה לא הוא רק לפי דעת הג"ה דססם פשיט רבנו יונה, אבל בבית יוסף פסק בהפוסקים שחולקין על רבנו יונה וקבירא להו דאפלו להתקלה מתיר לישב על צדו ולקרא¹⁴⁹, דעל צדו משפ שאינו נקרא דרך גאונה. והנה הלכה משמע מדברי העלתימדי וט"ו ומגן אברכה דיש להפסס בהבית יוסף, וכן פסק הסגן בבורים, אמנם בספר אליה ונצא פוסק כהרמ"א וכן במשפחות וכן מצד הדיוק עם הרמ"א, וכן בחדישי ר' עקיבא איגר מצדד לומר להחמיר יש לפסק דעת הרבנו יונה, עין שם, על-כן בודאי יש להחמיר להתקלה: * נוטה מעט לצדו וקורא. עין בפרי מגדים שכתב, דאם קשה עליהם הליכה והמחיה יוכלים אפלו להתקלה לית

ההוא מטנף לגמרי, לא יתרה גסח קריאת שמע או הברכה¹⁴⁶, רק (ג) יחשב בלבו שמתחב ואינו יכול לקים ויעטר על זה, וה' ראה ללכת לתן לו שבר המחשבה כיון שהוא אנוס. ונראה פשוט דהשומע בבית הפרוץ שלא כדיון עושין, דהרי שם אסור אפלו התרהור, ואינו אנוס לשתיה זו. ועין לקמן בסימן פד מה שאכתב שם בשם הפרי מגדים בענין זה:

א (א) מהלך¹⁴⁷. עין לקמן בסעיף ג: (ב) פרקין¹⁴⁸. ואפלו (ב) משה מעט על צדו גס"כ אסור, מפני שנראה כמקבל עליו על מלכות שמים דרך שורה וגאונה: (ג) שקבר שוכב. רוצה לומר, ופישט (ג) כל מה שעליו ואיכא טרח לעמוד ולתור וללכשם, אבל אם שוכב בחלוקו צריך לעמוד. ועין בבאור הלכה: (ד) ואינו יכול וכ"ו. אבל אם יכול להתהפך על צדו אפלו (ג) רק בפסוק ראשון לכד, מחבב לעשות פן, וכל-שכן אם יכול לקרואה בישיבה¹⁴⁹: ב (ה) מי שרוצה וכ"ו. דהלכה בבית-הלל דסבירא להו דהא דתיב "ובקומך" אין הפנה בעמידה, כדעת בית-שמאי, אלא בזמן שדרך בני-אדם לקום ממשתם, ואסור לו להחמיר לעשות בבית-שמאי¹⁵⁰. (ז) ואפלו אם אין הכי אסור¹⁵¹, ובין (ס) ביום ובין בלילה¹⁵²: ואף-על-פי-כן אין צריך בזה לתור ולקרות בדיעבד¹⁵³ [פמ"ג ע"ש ועיין בספר מטה-יהודא]: (י) להחמיר. כתב ב"ם של שלמה פרק ז דבבא קמא סימן מא: מי שמתחמיר בפני רבים בדבר שמתיר ואיכא למחש' להרא', מגדנין אותו, והיגו אם אותו הדבר פשוט התרו בכל יש'ראל [פמ"ג]. ואם ירדע שעושה לשם שמים, אין מגדנין אותו. ואם מתחמיר בפני רבו ורבו מקל, מגדנין אותו אפלו עבד לשם שמים; ואפלו אם אינו פשוט כל-כך להחמיר נגד דברי רבו, אם לא שיש לו ראייה לסתור דבריו, עד כאן לשונו: (יא) לעמוד. דמאן הנה הוא דאסור, משום שצריך לכל דמשה חמרא קעבד, אבל (י) אם עומד יכול לישב, דאז אינו נראה דמשום חמרא קעבד רק משום דצריך לישב. ודוקא בשחרית, אבל (ב) בערבית אין לו להטות ולישב דיעבד, ונראה דעושה בעומד בבית-שמאי: (ח) נקרא עברין. כדאמרינן בפרק בידה, דמאן דעבר אדרכון שרי למקרי לה עברקא¹⁵⁴. כתב אליה רבה בשם מהש"ל, דביום-הכפורים פלי עלמא מודים דשרי לעמוד, דאינו עושה משום יתרא אלא מצותו בכה, רוצה לומר, להדמות אז למלאכים שנקראים עומדים: דביום-הכפורים פלי עלמא מודים: ג (ט) הנה מהלך. אף-על-גב דלעיל סעיף א משמע דמן היינו סתם לקרות כשהוא מהלך, מפל מקום מצוה מן המבחר לעמוד בשעת פסוק ראשון¹⁵⁵, דהוא עקר קריאת שמע, לפי שאינו מושב כל-כך ואינו יכול לכונן כשהוא מהלך כשאר הנה עומד. ובדיעבד אם קרא כשהוא מהלך, אינו צריך לתור ולקרות [פמ"ג]: (י) צריך לעמוד. רוצה לומר, להתעכב במקום אחד, ומתיר לקרואה בין בעמידה ובין בישיבה, ואפלו אם לקריאת שמע של ערבית, ודוקא אם משנה בעמידה לישובה אסור לקריאת שמע של ערבית, משום דנראה שעושה בבית-שמאי, מה שאין פן מהליכה לישובה. וישב בקרון או בספינה (ט) אינו צריך לעמוד, דיכול לכונן היטב, עין בשערי-תשובה ובפרי מגדים¹⁵¹, וברוכב על הבהמה, יש דעות (י) בין האחרונים, (יב) ונכון להחמיר¹⁵²: (יא) בפסוק ראשון. ויברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" (יג) בכלל

שער הציור

(ג) שליח ופרישה: (ב) ברכות י"ג ע"ב: (ג) מגן אברכה: (א) פשוט: (ד) פרי מגדים: (ה) בית יוסף וכן כתב בהר"א בסודי רב עמרם, עין שם: (ו) עשרת יקנים ואלהי רבה ומגן אברכים, דלא כפרי מגדים שפסק בזה: (ז) פרי מגדים ומגן אברכים הסכימו להב"ח ודלא כאלהי רבה: (ח) פרי מגדים: (ט) ב"ח וט"ו ושא"י: (י) עין ב"ח וט"ו וסי' אדם: (יא) פרי מגדים ושערי-תשובה: (יב) לבוש ומגן אברכים:

הלכות קריאת שמע סימן סג סד

אם קרא ולא כונן לבו (יב) בפסוק ראשון (יג) לא יצא ידי חובתו (יד) *וחוזר (ט) וקורא, ונאפלו למאן דאמר מצות אינן צריכות כונה (טו) מודה הכא: ה' *אם הנה ישן, מצעירים אותו ומעירים אותו עד שיקרא פסוק ראשון והוא 'ער ממש. מכאן ואילך אין מצעירים אותו כדי שיקרא והוא ער ממש, *שאף-על-פי שהוא קורא (ו) (ז) מתנגנם יצא: הגה רד"ן שחיי ושכור עין לקמן סימן צט סעיף א: ו' *הקורא קריאת שמע (יז) *לא (י) ירמו בעיניו ולא יקרי' בשפתיו ולא יראה באצבעותיו (יח) בפרשה (ט) ראשונה, שהוא עקר קבלת על מלכות שמים, *מפני שגרא קקורא עראי, וכתוב 'ודברת בם' ודרשינן עשה אותם קבע: ז' *היה עוסק במלאכה ורצה לקרות קריאת שמע, יתבטל ממלאכתו (יט) עד שיקרא פרשה ראשונה, כדי שלא יהא קקורא עראי: ח' *האמינן וכן פעל הפית שהיו עושים מלאכה בראש האילן או בראש שורת הבנין קורין קריאת שמע במקומם ואינם צריכים לירד: ט' *הפתח אף-על-פי שמשאו (כ) על כתפו קורא קריאת שמע, אכל לא יתחיל בקשה שטוען ולא בקשה שפורק מפני שאין לבו מנושב:

סד דין הטועה בקריאת שמע, ובו ד' סעיפים:

א *קרא למפרע (א) לא יצא. *במה דברים אמורים, בסדר (ב) הפסוקים, אכל אם הקדים פרשה לתורתה *אף-

א פנות ט"ו ב ר"ט
פרק ב מלכות
קריאת שמע

באר היטב

ראשון בכונה לאמר ששים ק"ש צריך לחזור לראש, מ"א ועין במ"א סי' סד ס"ק א: (ו) מתנגנם יצא. וה"ה אנס אחר. עין בספר מנחת-כהן ובפר"ח סימן סז ובמ"א סי' זה אי ק"ש דאזכרה הוי רק פסוק ראשון או פרשה ראשונה ושניה כ"ב או ג' פרשיות ע"ש, ועין בספרי"ט בספר קריאת-ספר: (י) ירמו. כל ששמע קצת בימיו דף יט דאפלו לנרץ מנה אסור לרמו, מ"א: (ט) ראשונה. והקמ"ב"ם לא כתב בפרשה ראשונה, דגם בפרשה שניה איכא אסורא אלא דלא הוי מנה אלא בפ' ראשונה, כפ"י משנה, הרי"ט, מ"א. ונראה לי דלנרץ מצוה מותר לרמו בפרשה שניה אף להקמ"ב"ם, דאלי"כ קשה על רב היאך הנה מחוי בידה בן קבטל

פסוק ראשון בלחוד לא אמרינן רובכ מההלך דמי ע"ש. עוד למד הב"ח מהמ"ס הנרמב"ם והשאר קורא כשהוא מהלך דקמ"ל דאסור לעמוד כל הפרשה דנראה כעושה כבי"ש, וט"ו חולק עליו וקובץ דליכא קפידא אלא ביושב ועומד משא"כ במהלך ועומד בקנה ביה נמי מודה דשפיר עבד, וכ"כ המ"א דאין אסור במי שעומד כל הפרשה, ופשוט דבשכמל"ו בכלל פסוק ראשון הוא, לבוש, והפ"ח קובץ דצריך לעמוד עד על לבבו, ועין לעיל סימן נח סעיף ג: (ס) וקורא. ר"ל בלחש כמש"ל סי' טא ס"ק ט, או מתחיל איה זמן ואח"כ חוזר וקורא, דלא משתקין אותו אא"כ קורא ב"פ דצופים, עין ט"ו. ואם נזכר שלא קרא פסוק

באר הגולה

ולשכב מעט על זרוע ולקרא אם אינם יכולים על צדו ממש: * וחוזר וקורא. עין בפרי"מגדים מהספיק אם הוא מדאזכרה או מדבריהם: * שאף-על-פי שהוא קורא וכו'. עין במשנה ברורה. ואם נזכר משנה ואינו יודע באיזה מקום הוא עומד, עין לקמן בסימן סד סעיף ב' ומשנה ברורה שם: * לא ירמו. עין במשנה ברורה דיש מחמירין גם בפרשה שניה, ומכל מקום נראה לי דיש להקל בפרשה שניה למי שרגיל הרבה בשאיפת טבאק ואי אפשר לו לבזבז מחמת זה, עין לקמן בסימן קד בשערי-השובה סעיף-קטן א: *
* במה דברים אמורים בסדר הפסוקים. אם קרא פסוק 'והיו הדברים' וגו' קדם 'ואתה' לחוד וקרא רק פסוק 'והיו הדברים' ולא 'ואתה', אף הדעת הקריאה קראה אחר 'והיו הדברים', מכל מקום עקשו הוא בסדרן. וראה מיומנ דף ס' בפשטה: הקדים דם תשעיר לדם הפר וכו', עין שם. ולפי זה אם נאמר דפסוק ראשון בלבד הוא מדאזכרה, לא יצרי הטעם ד'והיו' רק אם שנה התבות של "שמע" למפרע, דאם קרא הפסוק "שמע" לבסוף בודאי יצא. ואין לדחוק דהכא גרע, כיון דבעת הקריאה היתה נקראת בהפוך הפרשה ועמה אינו סתקנה, דנה אינו, דאזכרה מסתברא דהכא צריך, דלא גרע מאם לא קרא שאר הפסוקים כלל: * אף-על-פי שאינו רשאי יצא וכו'. עין בבאר הגולה בסעיף ב' שקתב וזלכאנה מוכח מהתוספתא דלא מקמב"ם, ורובץ לומר דמורכבן לא יצא בכל גווי, וכן בהפרי"מגדים במשכבות' וזב מפסק בנה דאיכא דמורכבן לא יצא. ודע דהפרי"מגדים הניח כצריך עיון בעקר דרין, לפה בכתובת הפרשיות פסק השלחן-צדוק ביוה"דעה בסימן רפח זגס הנרמב"ם גופא דפסול שלא כסדרן, אף דשם גס"כ אין הפרשיות סמוכות זה אחר

משנה ברורה
פסוק ראשון הוא, (יג) ויש מחמירין עד "על לבבך" (יג), ומשם והלאה (יד) מותר לקרותה בהליכה או בעמידה: ד' (יב) בפסוק ראשון. עין סעיף-קטן יא דהוא הדין "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", (טו) ואם לא כונן לבו, גס"כ צריך לחזור ולקרות בכונה: (יג) לא יצא. אפלו (טו) אם קדם שהתחיל לקרות נחפז לקים בהקריאה המצות-גשה דקריאת שמע, מכל מקום כל שבאמצע פנה לבו לדברים אחרים (טו) הרי לא קבל עליו מלכות שמים בהסקמת הלב: (יד) וחוזר וקורא. (יח) בלחש, שלא יתנה נראה כמקבל שתי רשיות חס ושלום, ועין לעיל בסימן טא במשנה ברורה סעיף-קטן כב, ונאפלו (יח) אם כבר קרא כל פרשת "שמע" - והיה אם שמע" ואחר"כ נזכר שלא קרא פסוק ראשון בכונה, צריך לחזור ולקרות כל הפרשה "שמע", דאם לא יקרא רק הפסוק ראשון הוי קקורא למפרע דאינו יוצא, כדלקמן בסימן סד. ואם נזכר באמצע פרשת "והיה אם שמע", (יט) יגמר עד "ויאמר" ויתחיל ויקרא "שמע" עד "והיה אם שמע" וחוזר לפרשת "ויאמר": (טו) מודה הכא. דאף-על-פי שאין מתכנן לצאת בנה ידי המצוה, על-כל-פנים צריך פננת הלב בכל פסוק ראשון, כדי שיקבל עליו על מלכות שמים: ה' (טז) מתנגנם יצא. והוא רד"ן (כ) אנס אחר המבטל כונתו, יצא

דקרי על-כל-פנים קרא פלה, אכל אם נשתמע בשנה ולא קרא, לא יצא: (כא) דע דיש שלש דעות בין הפוסקים: יש אומרים דרק פסוק ראשון בלבד הוא מן התורה, ויש אומרים דגם השניה הוא מן התורה: (כב) ופרשה יציאת לכלי עלמא הוא מן התורה, ויש אומרים דגם בסימן סז במשנה ברורה ובשערי-השובה שם: ו' (יז) לא ירמו. ונאפלו לרבו (כג) מצוה אסור לרמו, וכל-שכן שאסור לשאף (כג) טבאק בקריאת שמע: (יח) בפרשה ראשונה. ויש מחמירין (כד) גם בפרשה שניה: אף לרבו-מצוה לכלי עלמא מותר לרמו בפרשה שניה: (כה) אכל להפסיק להדיא לא. ועין לקמן בסימן סז: ז' (יט) עד שיקרא וכו'. משמע דמפא ונהלאה מותר אפלו בברכות קריאת שמע, וכן מבאר בהדיא בסימן סז בבית-יוסף בדבור המתחיל ומ"ש רק אם ארעו וכו', עין שם, ועין לקמן בסימן קצא ב"ט' סעיף-קטן א, וצריך עיון גדול: (ט) על כתפו. ונאפלו (טו) אם המשא הוא של ד' קבין, דלגבי תפלה אסור לקמן בסימן צז סעיף ה, לגבי קריאת שמע מתיר: (א) לא יצא. שגאמר 'והיו הדברים האלה' וגו', בהנזקתו יהו; ואף פרשת "ויאמר", כשתקנו רבנן לאמרה משום מצות זכינת יציאת מצרים, גס"כ כעין זה תקנוה: (ב) הפסוקים. וכל-שכן אם סרס את התבות [פמ"ג]:

שער הציון

(יג) כ"ח: (יד) ט"ז ומגן-אברהם, דלא כפ"ח: (טו) פרי"מגדים: (טז) מוכח מבית-יוסף בשם הרשב"א: (יז) אחרונים: (יח) מגן-אברהם: (יט) דרך-הימים: (כ) מגן-אברהם: (כא) פרי"מגדים ע"ש: (כב) מגן-אברהם: (כג) מגן-אברהם: (כד) מגן-אברהם בשם הפס"מ משנה: (כה) בן מוכח בימא י"ט ע"ב: (כו) הג"א:

הַלְבוּת קְרִיאַת שְׁמַע סִימָן סג סד

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק יא]

וְיֵשׁ מִחֲמִירֵי עַד "עַל לְבָבְךָ"¹³.

13 והטעם שלדעה זו יש לעמוד עד 'על לבבך', ביאר הא"ר (ס"ק ט) שדעה זו סוברת שלקרא קריאת שמע בשעה שהולך דינו חמור יותר ממי שאינו מכוון, כדי שלא יראה כקורא קריאת שמע בדרך עראי.

[משנ"ב ס"ק יב]

וְאִם לֹא כֵן בּוֹ, גַּם כִּן צָרִיךְ לְחַזֵּר וְלִקְרֹת בְּכַוְנָה¹⁴.

14 ומי ששכח לומר 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד', כתב בביה"ל לעיל (ס"י סא ס"יג ד"ה אחר) שאם אמר 'ואהבת' אין צריך לחזור עבור זה, אלא יאמרנו במקום שנוכר.

וכן לענין מי שלא כיוון ב'ברוך שם כבוד מלכותו' וכו', כתב הגר"ח קניבסקי (דעת נוטה עמו' קצט, ובשונה הלכות ס"י סא ס"יא) בדעת הביה"ל הנ"ל, שאם התחיל כבר 'ואהבת' אין צריך לחזור, וכן כתב הערוך השלחן (ס"ח).

ולענין אמירת 'שלוש' באמצע קריאת שמע, כתב לקמן (ס"י סו ס"ק יא) שלא יפסיק לאמירת 'שלוש' בין 'שמע ישראל' ל'ברוך שם כבוד מלכותו' כיון שגם 'ברוך שם' בכלל היחוד, וכן בשו"ע לעיל (ס"י סא ס"יד) כתב שיש להפסיק מעט בין 'ברוך שם' ל'ואהבת', וביאר המשנ"ב שם (ס"ק לא) ש'ברוך שם' בכלל קבלת מלכות שמים. אכן, ברמ"א (שם) כתב שיש להפסיק מעט בין 'אחד' ל'ברוך שם כבוד', כיון שעיקר קבלת עול מלכות שמים הוא בפסוק ראשון.

[משנ"ב ס"ק יג]

מִקַּל מִקוּם כָּל שְׂבָאֲמִצֵּעַ פְּנֵה לְבוֹ לְדַבְרִים אַחֲרֵיהֶם¹⁵ הָרִי לֹא קָבַל עֲלָיו מַלְכוּת שָׁמַיִם בְּהִסְקַמַּת הַלֵּב¹⁶.

15 וכשפנה ליבו לדברים אחרים, כתב בביה"ל לקמן (ס"י קא ס"א ד"ה המתפלל) לענין תפילה, שאף אם יכוון בהמשך, כיון שהפסיק בין התיבות במחשבות לדברים אחרים יש לעיין לענין דיעבד, אך לכתחילה יש להזהר בזה מאד, ומקור דבריו מהרשב"א שמוכר כאן בשו"ע (ס"ק טז) לענין קריאת שמע.

16 ובטעם הדבר שדוקא בפסוק ראשון הכוונה מעכבת, כתב לעיל (ס"י ס ס"ק יא) כיון שבו יש עיקר קבלת עול מלכות שמים ואחדותו יתברך, וראה מה שכתבנו שם לענין הכוונות בפסוק זה.

[משנ"ב ס"ק יד]

וְחֹזֵר וְקוֹרְאִי¹⁷ וְכוּ', וְאִם נִזְכַּר בְּאֲמִצֵּעַ פְּרִשְׁת "וְהָיָה אִם שָׁמַע", יִגְמַר עַד "וַיֹּאמֶר" וְיִתְחַל וְיִקְרָא "שְׁמַע" עַד "וְהָיָה אִם שָׁמַע" וְיִחְזֹר לְפָרֶשֶׁת "וַיֹּאמֶר"¹⁸.

17 ואם לאחר שהתחיל את הפסוק 'שמע ישראל' נזכר שלא כיוון בו, כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"י סי' טז) שיכוון אפילו באמצע הפסוק היכן שנוכר, ולדעת החו"א (דעת נוטה עמו' קצח, ועמו' טז) גם אם נזכר שלא כיוון בפסוק הראשון רק לאחר שסיים לאומרו, מועיל לכון את כוונות הפסוק בלא לחזור עליו. והוסיף הגר"ח קניבסקי (דעת נוטה עמו' קצח) שדוקא כשלא הסיח דעתו מפסוק זה, אמנם הוסיף (בספרו שיח השדה ח"ג ברכות יג, ב) שבמשנ"ב (ס"י סא ס"ק כב וס"י קא ס"ק ד) מבואר שלא מועיל לכון לאחר מכן. וראה מה שכתבנו לקמן ס"י קא שם.

ומי שהוא אנוס ויודע שלא יוכל לכון אפילו בפסוק הראשון, כגון שנמצא במקום מסוכן ואין דעתו מיושבת עליו לכון, הסתפק הפתחי תשובה (ס"ד) אם חייב לקרוא קריאת שמע.

18 מבואר שקריאת הפרשיות שלא על הסדר מועילה, ובביה"ל לקמן (ס"י סד ס"א ד"ה אע"פ) כתב שיש מפקפקים שאולי מדרבנן לא יצא אם לא אמר את הפרשיות כסדרן.

[ביה"ל ד"ה חוזר וקורא]

דְּמַסְפֵּק אִם הוּא מְדַאֲרִיקָא אוּ מְדַרְבְּנָן¹⁹.

19 ונפק מינה בזה, כתב הפמ"ג (משנ"ב ס"ק ג) כשמסופק אם כיוון בפסוק ראשון, שמדאורייתא צריך לחזור ומדרבנן לא, אכן, במשנ"ב לקמן (ס"י סד ס"ק ז) כתב, שאם אינו זוכר אם כוון בפסוק ראשון, צריך לחזור ולאומרו.

[משנ"ב ס"ק טז]

מִתְנַמְנֵם²⁰ וְכוּ', אִם נִשְׁפָּקַע בְּשִׁנָּה וְלֹא קָרָא, לֹא יִצְאֵא²¹ וְכוּ', וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּגַם הַשְּׁנִיָּה הוּא מִן הַתּוֹרָה²².

20 וגדר מתנמנם, כתב לקמן (ס"י תרצ"ו ס"ק לט) שהיינו שקוראים לו ועונה ובשמזכירים לו דבר, הוא נזכר, אך אינו יודע לענות סברא, אלא שמי"מ יכול לכון לצאת.

21 ומי ששקע בשינה ולא קרא אף את הפסוק הראשון של קריאת שמע וכן לא התפלל ומתקרב סוף זמן קריאת שמע ותפילה, האם חייבים להעירו (ומה שכתב השו"ע כאן 'שהיה ישן' כתב המקור חיים (ס"ה) שהיינו מתנמנם], דעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה תפלה מלואים ס"י יב והע' ו) שראוי להעיר אותו כדי שיקרא קריאת שמע ויתפלל, שאף שאין עליו חיוב כלל ולא יענש על זה מפני ביטול עשה, כיון שאנוס הוא, מי"מ הסברא היא שיש לזכותו שלא יפסיד מצות קריאת שמע ותפילה [ובהערה שם הביאו את המקור חיים הנ"ל]. מאידך, בשו"ת קרן לדוד (ס"י יח) ובשו"ת שבת הלוי (ח"ח ס"י לח) כתבו, שכונת השו"ע שכתב 'היה ישן' היא אפילו ישן ממש ולא רק מתנמנם, ועל זה כתב השו"ע שמעיקר הדין מצערים אותו ומעירים אותו כדי שיקרא על כל פנים את הפסוק הראשון של קריאת שמע.

22 ו'ברוך שם כבוד מלכותו' וכו', כתב הפמ"ג (א"א ס"ק ה) שאף לדעה זו ששתי הפרשיות מהתורה, מי"מ 'ברוך שם כבוד' וכו' חייבו רק מדרבנן.

[משנ"ב ס"ק יז]

לֹא יִרְמֹז²³, וְאֶפְלוּ לְדָבָר מְצֻנָּה אֲסוּר לְרְמוֹז²⁴, וְכָל-שֶׁפֶן שְׂאֲסוּר לְשִׂאֵף טְבָאָק בְּקְרִיאַת שְׁמַע²⁵.

23 וכן כשקורא קריאת שמע שעל המיטה, כתב הבן איש חי (שנה א פ' וזרא אות יג) שאסור לו לרמוז. ולענין הקורא קריאת שמע שלא בזמנה עם ברכותיה, דעת הגר"ח קניבסקי (שאלת רב ח"א עמו' קעז) שגם בה אסור לרמוז או לקרוץ.

וכששוחק באמצע קריאת שמע, כתב הפתחי תשובה (ס"ו) שגם אז אסור לרמוז, והוסיף שלרש"י והרשב"א שכתבו (יומא יט, ב) שהטעם שאסור לרמוז הוא כיון שמפריע בכוונה, יש לומר שאם יפסיק באותו זמן מלומר קריאת שמע, יהיה מותר לו לרמוז, ובחסד לאלפים (ס"ה) ובשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ו תשובה ז) כתבו שגם אז אסור ברמזיה, כיון שאין איסור הרמזיה מטעם ביטול הכוונה אלא משום שנראה כקורא עראי.

ובדיעבד, גם אם עבר ורמוז באמצע קריאת שמע, כתב הרמב"ם (פ"ב מהל' קריאת שמע ד"ח) שיצא ידי חובה, וכן כתב בביה"ל לקמן (ס"י קצא ס"ג ד"ה בעודו) לענין מי שהתעסק באיזה דבר באמצע ברכת המזון.

24 ולרמזו כדי למנוע מחבירו עשיית מעשה איסור, כתב הכף המשך במילואים עמוד 16

מילואים

הלכות קריאת שמע סימן ס סא

המשך מעמוד צד

ולחשיג כבוד, ביטל עשה זו ועונשו גדול. וכן האריך בזה בספרו שם עולם (ח"א פ"ב).

והוסיף בספרו חובת השמירה (פ"י אות ה) שכשאומר 'ישמנתם את דברי אלה על לבבכם' שהוא קבלת עול מצוות, שיתבונן על עצמו שלא לעבור על לאוין ועשין התלויים בדיבור ובמחשבה, כי כולם הם דברי ה' יתברך.

[משנ"ב ס"ק ג]

לקבל עליו על מלכות שמים, להיות נהגך על קדוש השם המיוחד, ד"ה: "פְּכַל נִפְשָׁךְ"⁸².

(2) כוונה זו להיות נהרג על קידוש השם, כתב החיי אדם (כלל כא ס"א) בשם הוזהר שיכון אותה מיד אחרי המילה 'אחד'. ועוד כתב שם שידמה בדעתו כאילו הוא נשרף עכשיו על קדושת שמו ויחשב לו כאילו עשה בפועל ממש. ומלבד זאת כתב החיי אדם (שם ס"ג) שבמילים 'ובכל נפשך' יכון לקיים מצות עשה של אהבת ה' אפילו נוטל את נפשך.

(פס"ו אות כח) שיראה להכניס אהבת ה' יתברך בלבו שלא יהיה כדובר שקר ח"ו, ובספרו שמירת הלשון (ח"ב חתימת הספר פ"ב) כתב גם כן שכשאומר 'ואהבת' יראה להכניס בלבו אהבת ה' ויתבונן בגדלות הבורא ורוממותו. והוסיף שאם קשה לו לכוון כל זה בעת קריאת שמע, יראה להתבונן בזה על כל פנים פעם אחת ביום, וטוב שיתבונן בזה אחרי צאתו מכינת הכנסת לפני שיכנס לביתו לאכול, כמו הרבה מצוות שאין לאכול לפני קיומן.

וכיצד יגיע האדם לאהבת המקום ברוך הוא, כתב בביה"ל לעיל (ס"י א ס"א ד"ה הוא כלל) שיגיע לכך על ידי התורה, שכן נאמר בספרי (דברים פ"ס ק"א) - 'ואהבת' - איני יודע כיצד לאהוב את המקום, תלמוד לומר 'יהיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך', שמתוך כך שילמד יכיר את גדלותו של הקב"ה שאין לו ערך ולא קץ. תתישב האהבה בלבו בהכרח, ויעריך בלבו כי כל מה שיש בעולם מעושר ובנים וכבוד, הכל הוא כאין נגד אהבתו יתברך, ויתיעזר תמיד בבקשת חכמת התורה למען ישיג ידיעה בהשם, והקובע את מחשבתו בענינים הגשמיים ובהבלי העולם שלא לשם שמים, רק להתענג

הלכות קריאת שמע סימן סב סג

המשך מעמוד צד

[משנ"ב ס"ק ט]

מצוה מן המצוות לעמוד בשעת פסוק ראשון¹⁰.

(10) אמנם, בביה"ל לקמן (ס"י עב ס"ד ד"ה וכל) כתב שאת הפסוק הראשון לדברי הכל 'אסור' לקרוא כשהוא מהלך.

[משנ"ב ס"ק י]

עין בשערי תשובה ובקרי מגידים¹¹ וכו', ונכון להחמיר¹².

(11) ולענין המנהיג את הקרון איך יקרא קריאת שמע, שהשערי תשובה (ס"ק ב) כתב שאף המנהיג את הקרון אין צריך לעמוד, והפמ"ג (משב"ז ס"ק ב) כתב שיעמוד בפסוק הראשון.

(12) ולענין תפילת הדרך כשרוכב על בהמה, כתב לקמן (ס"י קי ס"ק כג) שיעמוד עמו, כיון שאם ימשיך לרכב נחשב כמהלך. והוסיף, שהוא הדין אם יושב בעגלה, אינו צריך לרדת ממנה, אלא שאם אפשר לו יעצור את נסיעתה ויאמר תפילת הדרך.

שמאי, ובלילה אף בבית שמאי לא עושה, שהרי לדבריהם אסור לעמוד בלילה.

(8) ואף אם נעמד כדי לעשות בבית שמאי ולא כדי לעורר את הכוונה, כתב הפמ"ג (א"א ס"ק ב) בתחילה שיתכן שצריך לחזור ולקרוא, ולמעשה סיים בצריך עיון.

[משנ"ב ס"ק ח]

דאמרינן פסק פירה, מאן דעבר אדנפנן שרי למקריה עברנא⁹.

(9) ואף שעל העובר על דברי חכמים כתוב בגמרא (ברכות ג, ב) שחייב מיתה [והובא לקמן ס"י תסח ס"ק כג], ביאר הפמ"ג (א"א ס"ק ב ד"ה דע) שהגמרא מודברת ברובה לעשות כדברי בית שמאי, והשו"ע כאן מדבר באדם שמחמיר לעמוד כיון שרצה לעורר כוונתו, ובכל אופן נקרא עברין כיון שעבר על דברי חכמים.

הלכות קריאת שמע סימן סג סד

המשך מעמוד 194

ס"י רמד ס"ק א) והמקור חיים (ס"י סו סוף ס"א) שצריך לקום, וכן כתב בשו"ת שלמות חיים (ס"י נה). והחזו"א (דעת נוטה עמ' ריא הע' 49) הורה שאפילו בפסוק הראשון יש לקום. מאידך, האדר"ת (צוהר, אהל ברוך עמ' עט) הורה שבפרשה הראשונה אין לקום, אבל בפרשה השנייה נראה שצריך לקום, ולמעשה סיים בצ"ע. ובשו"ת שבת הלוי (ח"ו ס"י קמו) כתב שבאמצע הפרק פטור מלקום, אבל בין הפרקים נראה שחייב.

(25) ולקנה את אפו, כתבו הבן איש חי (שם) והקף החיים (ס"ק כו) שאם הוא קנינה בעלמא, אסור כמו שאסור לשאוף טבק, אכן אם יש בזה משום כבוד הבריות, מותר ואפילו בפרשה הראשונה, ובעת הקנינה יפסיק את הקריאה. וכן לנוסף במניפה בימי הקיץ כדי להקל מזהוהו, כתבו הבן איש חי (שם) והקף החיים (ס"ק כו) שאסור באמצע קריאת שמע.

החיים (ס"י סו ס"ק ז) בשם הריטב"א (יומא יט, ב) שאם אין אפשרות אחרת, מותר לו לרמוז ואפילו להפסיק בדיבור, שהרי לא גרע משאילת שלום שמתרת מפני היראה, וכבוד שמים עדיף, וכן כתב המקור חיים (ס"ז).

והאוסף צדקה בעודו קורא קריאת שמע, כתב הבן איש חי (שנה א פ' וארא אות יג) שאף שזה דבר מצוה, מ"מ אסור לעשות כן.

ולענין נתינת צדקה באמצע קריאת שמע, כתב הגרי"ח קניבסקי (דרך אמונה מתנות ענים פ"י ציה"ל ס"ק צו) שבאמצע התפילה יתכן שפטור, משום שהעוסק במצוה פטור מהמצוה, אלא שהוסיף (אשי ישראל פ"ב הע' 38) שאם רוצה בכך מותר לתת צדקה אף בפרשה הראשונה של קריאת שמע.

ולקום בפני תלמיד חכם באמצע קריאת שמע, כתבו הברכי יוסף (י"ד

מילואים

הלכות קריאת שמע סימן סג סד

המשך מעמוד קודם

כראוי, כתב השערי תשובה (שם) שמותר לרמוז לו, כיון שהוא לצורך התפילה עצמה.

[משנ"ב ס"ק יט]

דעין לקמן בסימן קצא ב"ז סעיף קטן א, וצריך עיון גדול²⁸.
(28) וביאור כוונתו, ששם כתב הט"ז (דובא במשנ"ב שם ס"ק ה) שבעשיית מצוה או כשעוסק בתפילה או מברך איזה ברכה, אסור לעסוק בדבר אחר, ואיך מותר כאן לעשות מלאכה, וראה עוד מה שכתבנו שם.

[משנ"ב ס"ק כ]

לגבי קריאת שמע מקרי²⁹.
(29) ובטעם הדבר שבקריאת שמע מותר, ביאר הפרי חדש (ס"ק ט) שבקריאת שמע הכוונה מעבדת רק בפסוק הראשון, ובו הרי יכול לכוון אפילו שנרשע משה על כתפיו.

ולאחוז בחפץ שליבו עליו שלא יפול בשעת קריאת שמע, כתב לקמן (סי' צו ס"ק א) בשם הפמ"ג שאסור כפי שאסר השר"ע בתפילה, וראה מה שכתבנו שם.

[משנ"ב ס"ק יח]

מותר לרמוז בפרשה שניה³⁰.

(26) ואף שמותר לרמוז בה, ביאר הגרי"ש אלישיב (שיעורי מרן הגרי"ש אלישיב ברכות כג, ב) שבאותו זמן שמרמז יש לו להפסיק את הקריאה.

ולרמוז לצורך מצוה בין הפרקים שבקריאת שמע, כתב הלבושי שרד (על המג"א ס"ק ט) שלדברי הכל מותר.

ולרמוז לקטן כדי שיתפלל, כתב הבן איש חי (שנה א פ' וארא אות יג) שנחשב דבר מצוה אף שהקטן עדיין אינו חייב בתפילה.

[ביה"ל ד"ה לא ירמוז]

עין לקמן בסימן קד בשיעורי תשובה סעיף קטן א³¹.

(27) שם כתב שיש היתר לרמוז באופן שהדבר מטרידו מלכוון, ואפילו בתפילת שמונה עשרה.

ולכן גם כשילד קטן מטרידו בשעת הקריאה ובגללו אינו יכול לכוון

הלכות קריאת שמע סימן סה

המשך מעמוד צט

לשבח, כתבו השר"ע הרב (סי' קט ס"ב) הקצות השלחן (שם) והערוך השלחן (סי' ה) שצריך לכוונו עמהם כשאומרים 'ואנחנו כורעים', שלא יהיה נראה ככופר במי שהציבור כורעים ומשתחיים לו. אכן, הגרי"ח קניבסקי (אשי ישראל פ"ב הע' נד) כתב שאין צריך לכוונו עמהם בעליו לשבח, כיון שאין כורעים כולם יחד באותו הזמן.

וכן ב'מחידים דרבנן', כתב במשנ"ב לקמן (סי' קט ס"ק ה) שצריך לכוונו עם הציבור, שלא יראה ככופר אם לא ישתחוה עמהם.

[משנ"ב ס"ק י]

בפסוקי דמקרה נראה דאין להקמיר יותר מפסוק ראשון³².
(20) ולומר עם הציבור 'ברוך שם כבוד מלכותו' וכו' כשהוא באמצע אמירת פסוקי דמורה, כתבו המטה אפרים (סי' תרי"ט ס"ג) ובשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' יז אות ו) ובשו"ת הלכות (סי' ה) שיש לאומרו עמהם.

[משנ"ב ס"ק יא]

ובפסוקי דמקרה יש להפסיק³³ כדי לקבל על מלכות שמים עם הציבור³⁴ וכו', כנגזן כמו שהצבור אומרים קריאת שמע³⁵.

(21) אמנם לענין עניית אמן כשעומד בברכת 'ברוך שאמר', כתב לעיל (סי' נא ס"ק ב) שאם נמצא בסוף הברכה ואמר ברוך אתה ה' לפני ששים 'מלך מהולל בתשבות', אסור לענות אמן במקום כזה, כי מקלקל בכך את הברכה.

ולענין עניית 'אמן' היא שמייה רבה' וקדושה בסוף 'ישתבח' אחרי שאמר 'מלך גדול ומהולל בתשבות' ולא גמר 'חיו העולמים', הסתפק לעיל (סי' נד ס"ק ג) אם מותר לענות דברים אלו שם, שהרי הכל נאמר אחד, ובכל ברכה קצרה אסור להפסיק אפילו לאמן יהא שמייה רבה' וקדושה, וכתב שיש לחלק תצ"ע.

(22) וכשהציבור אומר 'שמע ישראל' הנאמר קודם אמירת קרבנות, כתב הגר"שז' איערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ו ס"ה) שבאמצע פסוקי דמורה לא צריך לאומרו יחד עם הציבור, כיון שאין בכך ענין של קבלת עול מלכות שמים של הציבור, וראה מה שכתבנו לעיל הע' 17 מהגרי"ש אלישיב.

(18) ואמירת 'שמע ישראל' בקדושה של מוסף, דעת הגרי"ש אלישיב (תפילה בהלכותה פ"ג הע' קיט) שגם היא בכלל פסוק ראשון של קריאת שמע שצריך לענות עם הציבור, וכן משמע בערוך השלחן (סי' סו ס"ו). וכן באמירת 'שמע ישראל' שבהוצאת הספר תורה, דעת הגרי"ש אלישיב (קיצור הלכות קריאת התורה שעל ידי כולל אברכים רחובות סמ"א) שיש לאומרו עם הציבור, וראה להלן הע' 21 מה שכתב הגר"שז' איערבך לענין אמירתו באמצע פסוקי דמורה.

מאידך, דעת הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה מט) שמי שאינו מתפלל מוסף עם הציבור, אין נהגים שיאמר עמהם 'שמע ישראל' בקדושה של מוסף, וכן לא ב'שמע ישראל' שאומרים בשעת הוצאת ספר תורה ולא ב'שמע ישראל' שאומרים ביום כיפור קטן.

וכשהציבור קורא קריאת שמע לאחר זמנה, כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פמ"ה תשובה ח) שאין צריך לקרוא עמהם, כיון שאין קוראים אותה משום מצות קריאת שמע אלא רק כדי להתפלל מתוך דברי תורה, ואינו נחשב שאינו רוצה לקבל עליו עול מלכות שמים עם הציבור.

(19) אמנם לענין חיוב אמירת קדושה עם הציבור (המבואר ברמ"א לקמן סי' קכה ס"ב), כתב בשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ג סי' פט) שהוא מעיקר הדין ולא רק מנהג דרך ארץ. ובטעם החילוק שבין קריאת שמע לקדושה, כתב בשו"ת אגרות משה (שם), שקריאת שמע חיובה קבוע לאומרה פעמיים ביום ולא יותר, ולכן החיוב לאומרה עם הציבור אינו אלא משום דרך ארץ שלא יראה כאילו נמנע מלקבל עליו עול מלכות שמים, מה שאין כן אמירת קדושה שכל עיקר דינה הוא לקדש שם שמים עם הציבור, ועל כן חובה לאומרה מעיקר הדין אפילו מאה פעמים ביום.

ולענין אמירת י"ג מידות עם הציבור, כתב בשו"ת אגרות משה (שם)